

בסייעתא לשמיא

גליון שבועי
**פרדס
יהודה**

הוסענא רבה תשפ"ז

תוכן הענינים

זמן הסרת הטבעות מהלולב בהושענא רבה	ג
טעם הסרת הטבעות מדברי הפוסקים	ג
טעם הסרת הטבעות עפ"י סודן של דברים	ד
מקור וביאור המנהג להסרת הטבעות קודם הנענועים	ה
מקור וביאור המנהג להסרתו לאחר נענועי הברכה קודם הלל	ה
מקור וביאור המנהג להסרתו קודם הנענועים דהודו האחרון	ו
מקור וביאור המנהג להסרתו לאחר הלל קודם ההושענות	ו
מקור וביאור המנהג להסרתו בפיוטים לאחר ההושענות	ח
האם מתירין כל הטבעות או רק העליונה	יג

לעשות רצונך אלהי חפצי
אברהם יהודה הכהן רבינוביץ
בכל עניני הגליון ניתן לפנות
02-5344575

ניתן לשמוע שיעורי המחבר
בקול הלשון (קו ישיר) 0733718569

זמן הסרת הטבעות מהלולב בהושענא רבה

כבוד

הרב הגאון הלן בעומקה של הלכה אשרי שלו ככה
רבי נפתלי שווארץ שליט"א
אחדשה"ט באה"ר

ע"ד הא דכתב המחבר (בריש סי' תרס"ד) 'ונוהגים להתיר בו אגודו של לולב', אימתי המנהג למעשה להסיר הטבעות קודם הלל או לאחריה. והאם מתירין כל הטבעות או רק העליונה.

טעם הסרת הטבעות מדברי הפוסקים

תשובה: טרם החלי לבאר בעזה"י המנהגים בזה, נקדים בטעמו של דבר, הנה מקור דין זה דהשו"ע איהו הראבי"ה (סי' תרנ"ט) וכתב בטעם הדבר 'שמעתי "כפת" חסר וא"ו, משום דששה ימים קשור ודומה לכף אחת, וביום השביעי מתירין אותו', והביאו המרדכי (סוכה רמז תשנ"א), וכ"כ הרוקח (סי' ר"כ)². ובלבוש (שם) כתב ע"ז 'אבל עיקר הטעם הוא משום להרבות השמחה, שיש בו יותר שמחה כשמנענעים בלא אגודה³, אלא דאסמכוה אקרא זה'. עוד טעמא חזינן בהא בדברי הב"ח (בריש הסי' הנ"ל) שכתב 'והטעם משום דהנענוע הוא לעצור הטללים הרעים והרוחות

¹ אמור כ"ג, מ'.

² ובמנהגי מהרי"ל סדר תפילות חג הסוכות אות ה', ג"כ הביא מנהג זה ולא כתב טעם בדבר.

³ לטעמא דהלבוש דמתירין האגודה משום שמחה אמאי דייקא ביום השביעי

וצ"ב לטעם זה אמאי דייקא מתירים אותו ביום הז', הרי מצות שמחה איהו כל ימי החג. ועפ"י פשטות י"ל דאיהו מכיון דאיכא למיחש שע"י הנענועים בלא אגודה יפסל הלולב, לזה רק ביום האחרון דכבר ליכא למיחש להא, היו מסירים האגודה. ולכא' זהו הטעם כנים אף לדברי הב"ח המובא בסמוך, דהנה לכא' אמאי לא לנענע בו ביותר בכל זמן הדין על המים, אלא ע"כ כדאמור.

הרעות⁴, וכשסתר אגודו מנענע בו יותר, וכיון שעכשיו הוא גמר החתימה למים⁵, מתירין אגודו כדי לנענע בו היטב⁶.

טעם הסרת הטבעות עפ"י סודן של דברים

ואי נחא בעיני ה' נימא טעם עפ"י סודן של דברים, דהנה שנינו בשעה"כ (סוכות דרוש ה', דק"ה טו"ג) 'וסוד הנענועין הוא להמשיך החסדים שבדעת דז"א, הסתומים תוך יסוד דאימא, וע"י הנענוע יורדת הארתם בחסדים המתפשטים בז"ת דז"א, שהם סוד הלולב ומיניו, ומשם נמשכים לנוק'. ואח"כ מקיפין את המזבח, או את התיבה עם הלולב ומיניו, והכונה היא להמשיך החסדים הנז' מבחי' אור המקיף, אל הנקב' הנקראת מזבח או תיבה, ולהיות אור המקיף בגילוי, לכן אין מנענעין את הלולב בזמן ההקפה'. והנה נתבאר בדברי הרש"ש הק' (דל"ט טו"ד, וד"מ טו"א), ובארוכה בהקדמת הסידור (ריש ח"ט), ובשערי רחמים (ח"ב סי' שמ"ז דפ"ג ע"ב ודפ"ד ע"א) דביום הו"ר ממשיכים בחי' המלכויות, דכל אותן החסדים והמוחין שנמשכו בו' ימי החג, והיינו חג"ת ונה"י, דחג"ת ונה"י. דג"ר ו"ק, דו"ק דדעת תחתון. דכלים חיצון אמצעי ופנימי. ולזה ביום הו"ר דאנו ממשיכין ריבוי מוחין ביום אחד⁶, וכאמור ענין הנענוע 'להמשיך החסדים שבדעת דז"א, הסתומים תוך יסוד דאימא', לכן סותר אגודו שע"כ מנענע בו יותר, להמשיך הארה יתירה⁷.

⁴ סוכה דל"ז ע"ב.

⁵ מתני' ר"ה דט"ז ע"א.

⁶ והיינו ככל אותן המוחין שנמשכו בהמשך ו' ימי החג, אם כי הויא רק בחי' המלכויות שבהם.

⁷ וטעם זה הוא ע"ד הב"ח דענין הסרת הטבעות איהו כדי לנענע בו ביותר. וראה להלן מד"ה אכן יתיר עוד כמה טעמים בדבר.

מקור וביאור המנהג להסרת הטבעות קודם הנענועים

ולטעם זה נמצא דהעיקר הסרת הטבעות הוא בנענועים דהברכה וההלל, משא"כ בהקפות דליכא קפידא בטבעות⁸, וכ"ה לטעמא דהב"ח והלבוש. אבל מאידך לטעמא דהראב"ה משמע דבכל ה'יום השביעי מתירין אותו'. והכין מצינו מפורשות במנהגי וורמיישא (עמ' רי"ג) דמתירין לפני ברכת הלולב, וכן הוא מנהג ק"ק ויזניץ. ובס' מנהגי חת"ס (פי"ט אות ג') כתב שנהג להסיר את הקשר כבר בליל הו"ר.

מקור וביאור המנהג להסרתו לאחר נענועי הברכה קודם הלל

עוד דרך חזינן בזה בטור ברקת (סי' תרס"ד סק"א דק"כ טו"ב)⁹ שכתב דיש להתיר אגודו לאחר נענועי הברכה קודם הלל, וז"ל 'ונוהגים להתיר אגודו של לולב ביום זה, אמנם כך ראוי לעשות לאחר שבירך עליו, לפי שבשעת הניענוע של הברכה צריך להיות קשור, כדי להמשיך האור העליון דרך אותם הקשרים – אמנם אח"כ משעת קריאת ההלל ואילך, אין דבר מעכב להתיר אותו'. וכדרך הזה להעביר טבעות קשרי הלולב קודם הלל, כ"ה בס' מנהגי קאמרנא (אות תק"ו), וכן המנהג בק"ק ליובאוויטש, סקווירא, בעלזא, וכ"כ בס' דרכי חיים ושלוש (אות תשצ"א), וכ"נ האדמו"ר בעל החקל יצחק מספינקא הי"ד (אש תמיד – מנהגי ספינקא פס"ג אות ז'), וכן היה מנהג החזו"א כדהובא בארחות רבינו (הנדמ"ח ח"ג הו"ר אות מ"ה, עמ' ק"י), ובס' נטעי גבריאל (הל' חג הסוכות, פע"ו הע' אות כ"ז) כתב דכן עמא דבר¹⁰.

⁸ אם כי אין המנהג, ואין צורך להחזירם להקפות.

⁹ לרבינו חיים הכהן ז"ל תלמיד מהרח"ו.

¹⁰ מקור וביאור המנהג להסרתו לפני הנענועים באמצע הלל

וראה שם עוד בשם ספר ערכי יהושע אות רמ"ב, שהסירים לפני הנענועים באמצע הלל, וכן נהג האדמו"ר מפאפא זצוק"ל עכ"ד, ולכאור' איהו ג"כ עפי"ד הטור ברקת.

מקור וביאור המנהג להסרתו קודם הנענועים דהודו האחרון

ומנהג מו"ר רביה"ק בעל החוקי חיים משומ"א זצוק"ל היה להסירם קודם הנענועים ד'הודו' האחרון, ולכאן מיוסד ג"כ ע"ד הטור ברקת, דמחד בחלק הנענועים בענין עוד דתהוי הקשרים 'כדי להמשיך האור העליון דרך אותם הקשרים', אבל לא בכל הנענועים מחמת דברי הפוסקים וטעמיהם הנז"ל.

עוד רגע אדבר בזה דיסוד זה דהטור ברקת דבחלק דהנענועים בענין דתהיה הקשרים מחמת טעם הנ"ל, לכאן כן אפשר ל'ל בנגלות התורה עפי"ד הפוסקים, דהנה הג' קשרים המה כנגד הג' אבות כדהובא להלן (בהע' ד"ה וביתר), וא"כ גם בהו"ר צריכין לענין הלז.

מקור וביאור המנהג להסרתו לאחר הלל קודם ההושענות

ברם חידוש גדול חזינהו בליקוטי מהרי"ח (הו"ר, בנדמ"ח עמ' שנ"ד) שכתב ד'בסידור היעב"ץ (ח"ב דקמ"ב ע"ב) איתא קודם הושענות מתיר אגודו ע"ש, וכן נראה לכאן מלשון השו"ע [שם] שכתב ונוהגין להתיר אגודו של לולב, ומקיפים ז' פעמים', (עכ"ל). ולולי דבריו הוה אמינא שאין הכרע מדברי השו"ע, דהרי כתב שם כל הדינים השייכי להו"ר לפי הסדר, וז"ל המחבר 'ביום שביעי שהוא הו"ר, נוהגים להרבות במזמורים כמו ביו"ט, ומרבים קצת בנרות כמו ביוה"כ, לפי שבחג נדונים על המים, ונוהגים להתיר בו אגודו של לולב, ומקיפים ז' פעמים', הרי דלא כתב מאומה מדין הלל, שרק לאחמ"כ כתב 'ונוהגים להתיר בו אגודו', וא"כ נמצא דרק בהקפות מתיר אגודו. אלא לאחר הדין דנוהגין להרבות במזמורים שהוא זמן הלל, כתב 'ונוהגים להתיר בו אגודו', וא"כ אפשר דכוונתו לקודם הלל, ולנתבאר להתיר האגד לאחר הלל קודם ההושענות אינו לכל הטעמים. וגם בסידור היעב"ץ אין הדברים מפורשים דלא כתב שם כלל דין ההלל ביום הו"ר, אלא התחיל מדין ההקפות דשאני משאר הימים, וכשהזכיר שם מהלולב כתב במוסגר 'מתירין אגודו העליון', וא"כ אפשר שדין זה מיירי מקודם הלל.

וליישב במקצת דברי המהרי"ח אפשר עפ"י הא דאיתא במנהגי מהרי"ל (שם אות ז') דהיה מנענע אף באומרו הושענות, וכ"פ הלבוש (ריש סי')

תר"ס), והמטה משה (סי' תתקמ"ח), והא"ר (בריש סי' תר"ס), והפמ"ג (שם א"א סק"ג)¹¹. וא"כ אפשר דטעמא דהלבוש והב"ח קאי על ניענועי ההושענות, ובפרט דבסידור היעב"ץ¹² גופיה כתב על נענוע ההושענות 'מנענעין קצת בכסכוס העלין, אבל לא בהולכה והבאה', אך אכן לפי"ז ליכא טעמא דהב"ח¹³. ואם כי דעת האריז"ל הנז"ל דאין לנענע כלל בעת ההקפות, וכתב הכה"ח (שם סקי"ב) ד'כן משמע מסתמיות דברי הרמב"ם, והטור, והשו"ע, ושאר פוסקים', וכן השו"ע הרב, והמשנ"ב לא הזכירו מנהג הלז, מ"מ תרופה הוי ליישב דברי מהרי"ח, ובפרט דאיהו גופיה (בשחרית דסוכות בנדמ"ח עמ' שמ"ה) נקט לדינא כהלבוש ודעימיה דמנענעים בהושענות. אך איברא דדוחק קצת למימר דטעמא דהב"ח 'דהנענוע הוא לעצור הטללים הרעים והרוחות הרעות, וכשסתר אגודו מנענע בו יותר', קאי על הנענועי דהושענות, דהרי הא דאמרו בגמ' (שם) 'מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים', קאי על נענועי הברכה והלל, ומה גם דהב"ח לא הזכיר כלל דמנענעים בעת ההקפות, משמע דלא ס"ל כן.

אך אכן כדברי מהרי"ח כבר כתב בשלחן שלמה (סי' תרס"ד ס"ד) דנוהגין להתיר האגודה קודם ההקפה, ובס' אש תמיד (שם במקור חיים סק"ז), וכן היה מנהגם של הה"ק מהרי"א מזידיטשוב זי"ע (מנהגי זידיטשוב די"ד ע"ב), והה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע (הליכות חיים מועדים - הו"ר הע' אות י"ח, עמ' רנ"ה, בשם ס' דברי ברוך), והה"ק מסאטמאר זי"ע (אוצר

¹¹ עיי"ש השיטות באופן ובסדר הנענוע, ואכ"מ.

¹² כן הביא משמו בפסק"ת סי' תר"ס הע' אות ז', ואולי כ"ה בסידור הנדמ"ח מכת"ק, ואינו תח"י. ולפלא דבסידורים הקודמים איתא בדקל"ט ע"ט 'אח"כ כשמקיפין, אין צריך לנענע, כי האורות היו מקיפין ומגולים', והוא כדברי האריז"ל הנז"ל.

¹³ דהרי בכה"ג ליכא הענין דלעצור הטללים רעים והרוחות רעות, דהרי אמרו בגמ' שם 'מוליך ומביא, כדי לעצור רוחות רעות. מעלה ומוריד, כדי לעצור טללים רעים'.

הלכות סי' תרס"ד פתח האוצר אות ל"א), ולאמור זה אפשר לטעמא דהלבוש, אכן ראה מש"כ עוד לבאר בהא להלן בסמוך.

מקור וביאור המנהג להסרתו בפיוטים לאחר ההושענות

אכן יתיר מהנך הובא בס' דרכי חיים (אות ק"ט) שהה"ק מצאנו זי"ע הסירם בפיוטים לאחר ההושענות לפני 'תתננו', וכן נהג אחריו האדמו"ר מצאנז קלויזנבורג זצוק"ל כדהובא בהליכות חיים (שם אות ח')¹⁴, וכ"ה מנהג ק"ק נדבורנה, וקרעטשניף כדהובא ברזא דעובדא (יום הו"ר, עמ' צ"ז), וכ"ה בס' זכרון יחזקאל (דזיקוב - עמ' ק"צ). אך איברא דלאמור מנהגא זה צ"ע לכל הטעמים הנז'. ולולי דיראתי הוה אמינא עוד טעם ע"ד הסרת הטבעות בהאי יומא רבא, ולפי"ז ניחא הך מנהגא, דהנה איתא בס' 'חמדת צבי ושפתי צדיק' (פ' אמור עה"כ ולקחתם, ח"ב עמ' כ"ב) 'שמעתי שהחי' הרי"ם זצוק"ל לא עמד הדסים וערבות עם הלולב בקאשעקלעך, שלא יהיה הפסק בין הדסים וערבות לבין הלולב, ואמר שזה נקרא הוא בבגדו והם בבגדם (כתובות דמ"ח ע"א, שו"ע אבהע"ז סי' ע"ו סי"ג) וצריך לחברם ממש, פי' שזהו כעין זיווג' ע"כ, וחזינהו למו"ר רביה"ק בעל החוקי חיים משומ"א זצוק"ל דאם כי אגדם בקוישיקל, מ"מ בדו"כ האתרוג לא אחז במקום האגד כעמא דבר, אלא למעלה יחדיו עם הלולב והדסים וערבות בלא חציצה, ואולי איהו מחמת סוד זה¹⁵. והנה שנינו בשעה"כ (סוכות דרוש ח', דק"ח

¹⁴ אכן אם כי הסירם בפיוטים, אולם לא היה לו בזה קביעות מקום, עיי"ש בהע' אות י"ח.

¹⁵ הלולב והדס וערבה הויא בחי' דכר, והאתרוג בחי' נוק',

ויסוד ענ"ז דהלולב והדס וערבה הויא בחי' דכר, והאתרוג בחי' נוק', חזינן בדברי הריקנאטי הידועין המובא בב"י סי' תרנ"א (ונקט כן לדינא בדברי השו"ע שם סעי' י"א), וז"ל 'ה"ר מנחם מרקנ"ט כתב בפרשת אמור (ד"ה ולקחתם) צריך לסמוך האתרוג עם שאר המינים שלא להפרידה מן הבנין, וסוד זה נגלה אלי בחלום בליל יו"ט הראשון של חג הסוכות בהתאכסן אצלי חסיד אחד אשכנזי שמו הרב ר' יצחק, ראיתי בחלום שהיה כותב השם ביו"ד ה"א, והיה מרחיק הה"א אחרונה מן השלש אותיות הראשונות, ואמרתי לו מה זה עשית, והשיב כך נוהגים במקומינו, ואני מחיתי בו, וכתבתי אותו שלם, ואשתומם על המראה ואין מבין, למחר בעת נטילת לולב, ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג, והבנתי פתרון חלומי, וחזר בו'. ומפורשות חזינהו בדברי השעה"כ סוכות דרוש ה'

טו"ב) בכוונת חביטת הערבות 'בעת העלותן מן הקרקע - תכוין - כי זהו בחי' הנשיקין הקודמין אל הזווג של ח' עצרת, כי נודע (ויק"ר ל', י"ד) כי ערבה דומה לשפתים, והנשיקין הם בחי' השפתים, והם ענין הנשיקין ממנה אליו, מתתא לעילא דרך עלייה, ולפי"ז עכ"פ עד חביטת הערבות יש להתיר הטבעות שהמה גם מהלבושים¹⁶. עוד טעם אפשר וג"כ יובן בזה הך מנהגא, דהנה הלולב רומז לחוט השדרה כדאיתא ברז"ל (ויק"ר שם, זוה"ק

דק"ו טו"ב שכתב שהאתרוג רומז אל 'הנוק' דז"א בת זווג ואשתו' [ברם שם בדק"ה טו"ג איתא 'אתרוג - היא העטרה שביסוד - אבל אינו נוקבא דז"א, כמו שחשבו רבים כי זהו טעות מפורסם', וראה מה שהארכנו בזה בס' 'מוחין דעתיקא' אות י"ד ד"ה וא"כ, הע' ד"ה ואגב אורחין].

ביאור וסוד חילוקי המנהגים אי לעשות קוישיקל ללולב

ובגוף דברי קדשו דהה"ק חידושי הרי"מ זי"ע, אציוני דלפלא דמאידך גיסא בס' טעמי המנהגים בקונט"א עניני לולב בהע' דק"ג ע"א, כתב משמיה דהה"ק מהר"ש מבעלז זי"ע לבאר 'מה שנהוגין לעשות כיסים משולבות מעלי לולב, ותוחבין בו ההדסים והערבות', והביא דברי הריקנאטי הנ"ל, וכתב 'ולפי"ז כשם שהשם הוי' צריך שלא יהיה נכתב הרבה רחוק זה מזה, כן צריך להיות ג"כ שלא יהיו דבוקין זה בזה בלא רווח ביניהם, ועפי"ז עושים כיסים משולבות לתחוב בו ההדסים והערבות, בכדי שיהיה מעט רווח ביניהם, כי כל הד' מינים רומזים בו ית' ע"כ, ולפי"ז נראה דמש"כ המחבר [בסי' תרנ"א שם] דצריך לחבר האתרוג ללולב ולנענע בשניהם יחד, צריך ג"כ שיהיה מעט רווח ביניהם'.

¹⁶ הג' טבעות המה לבושי החג"ת

וביתר ביאור הנה להלן בסמוך הובא דהלולב איהו החוט השדרה, והיסוד איהו בסוף הלולב במקום החיבור האתרוג עם הלולב, וא"כ נמצא דהטבעות המה לבושי החג"ת, ומה גם דאיתא במדרכי סוכה רמז תשמ"ט (והביאו המג"א בסי' תרנ"א סק"ה, והך דינא דהמדרכי הביא שם הרמ"א בסוף סעי' א') דהג' קשרים איהו נגד הג' אבות, ומודעת מהזוה"ק בתיקונים תי' ס"ט דק"ד ע"א ועוד, דאברהם בחדס, יצחק בגבורה, יעקב בת"ת. אכן נחלקו בזה (כמובא במשנ"ב סי' תרנ"א סקי"ד, וראה עוד דברי הכה"ח המובא בהע' הסמוכה להלן, ואיתא עוד דיעות במנין הקשרים, ואכ"מ) אם האגד התחתון שעם ההדסים והערבות הויא בכלל האגד הג' או לא, וראה להלן ד"ה וע"ד, מהפמ"ג דעכ"פ אגד התחתון אין מתירין. וע"ד מש"כ דהטבעות המה לבושי החג"ת, ראה שעה"צ סי' ר"מ סקי"ח, אמנם לענין דינא לא נקטינן הכא כדכתב בפ' בניהו על תיקוני זוהר תי' נ"ח דצ"ב ע"א ועוד, וכמובא בארוכה בזה בס' בירכתי ביתך, מילואים אות ת"ל עמ' תק"ה.

בהשמטות דרס"ז ע"א¹⁷, וכאמור משעה"כ דבהאי יומא רבה הוי בחי' הנשיקין, ולהיות שע"י הנשיקין נמשך המ"ד ליסוד כדאיתא בע"ח (של"ט פי"ד), לזה פותחין ומרחיבין החוט השדרה ע"י הורדת הטבעות. גם נימא דהנה המנהג בחופה להתיר הקשרים מבגדי החתן כלה¹⁸, והנה לאמור בדברי השעה"כ הנ"ל בכוונת הערבות דאיהו ענין הנשיקין, נמצא דמקודם לזה הויא סוד החופה¹⁹, ולזה מסירים הקשרים מהלולב²⁰.

¹⁷ הלולב רומז לחוט השדרה

ונתבאר זה בארוכה בדברי השעה"כ סוכות דרוש ה' דק"ה טו"ג, ואלו הדברים 'והנה הלולב הוא היסוד, ונמשך דרך חוט השדרה, וז"ס הלולב הדומה לשדרה, ולכן מקום חיבור האתרונג עם הלולב הוא בסיומא במקום אחיזתו מלמטה, כי כן העטרה היא בסוף היסוד, ולפי שיוסף סליק בחביבו לעילא עד המוח, ויורד למטה בסוד בנימין כנז' - בפ' משפטים דק"י ע"ב, בענין ההוא סבא בפסוק (תהלים פ"ט, א') "משכיל לאיתן האזרחי", דסליק עד מוחא להמשיך משם טיפת הזרע, ולכן הלולב גבוה מכל שאר המינין, מן ההדס והערבות'. ובכה"ח סי' תרנ"א סקט"ז, כתב דבר חידוש בשם האריז"ל 'שצריך לעשות ח"י קשרים, כנגד ח"י חוליות שבשדרה'. וראה נמי בדברי המג"א סי' תרמ"ה סק"ב (ובארוכה במ"ב סק"ד) דכתב להילכתא לדמות דין הלולב לדין השדרה.

¹⁸ התרת קשרי הלולה איהו סוד ענין התרת קשרי בגדי החתן קודם החופה

כדהובא בספר מטעמים אות ע"ח, והובא בשלחן העזר ח"ב סי' ז' בשמלה לצבי סק"ב, ועיי"ש הטעם. והנה בסה"ק עבודת ישראל ליו"כ ד"ה כה"ג, כבר ג"כ הזכיר מנהג הלז, וכתב שם הטעם וזל"ק 'ובשעת היחוד הכלה פושטת תכשיטיה, וכמו שנוהגין אפילו בשעת החופה להתיר קשרי בגדי הכלה כראוי להכין היחוד, ומבשרי אחזה אלוה, והבן', ולפי"ז הוא טעם אחד עם מש"כ לעיל בסמוך עפי"ד החידושי הרי"מ.

¹⁹ סוד החופה דהיחודא שלים דשימיני עצרת

וראה בסה"ק אמרי פינחס ח"א אות תקפ"ז, 'ברך לכל אחד בליל שמיני עצרת, ואמר לנו כי בלילה הזה הוא כניסה לחופה דז"א ונוק', וקודם החופה הדרך לברך' [וראה גם בדברי הה"ק מראפשיץ המובא בסמוך, ומדבריו מבואר דהחופה איהו בהו"ר].

²⁰ האנשים מסירים הטבעות מהלולב דאינהו הקשרים מבגדי הז"א, והנשים נוטלות הפיטם מהאתרונג דאיהו התכשיטין וקשרי בגדי הכלה

והלום חזי הוית דבסה"ק זרע קודש (מועדים דפ"ז טו"א) גילה בזה עוד ד' טעמים עפ"י חסידות, ולפי"ז גם א"ש הך מנהגא להסירם לאחר ההושענות²¹, וזל"ק 'ונוטלין הקשרים מהלולב רומז לחירות - מיד מצרים המיצרים והמסכים והקשרים - גם י"ל שנוטלין הקשר מהלולב ע"ד שאמרם ליולדת השי"ת שיתיר אותך מקשרך, כן אנו מתפללים שיתיר השכינה הק' כביכול, ויהיה "ילד יולד לנו בן ניתן לנו" (ישעיהו ט', ה'). גם נוטלין הקשר מהלולב ע"ד הכלה וראשה פרועה (מתני' כתובות דכ"ח ע"א), ואז המנהג לבכות, ואח"כ עושין סעודת חתונה וזהו בחי' ש"ע. גם נוטלין הקשר

השתא דאתית להכא נימא טמירין וכבישין לבאר הסגולה (המובא בספר זכירה ענין עוה"ז דנ"ד ע"ב, מועד לכל חי סי' כ"ד סכ"ה, אלף למגן סי' תר"ס ס"ז ועוד, ועיי"ש הטעם. ברם ראה מקור חיים לחוות יאיר סי' תרס"ד ס"ט, דרכי חיים ושלום אות תשצ"ו שו"ת ישא יוסף ח"ה סי' קע"ד) דנוהגות הנשים המעוברת ליטול הפיטם מהאתרוג בהו"ר, ולאמור ענינו איהו הסרת התכשיטין וקשרי בגדי הכלה להכין להיחוד כנ"ל מהעבודת ישראל, ואיכא לאסמוכי עלה דברי המג"א בסי' תרמ"ט סקי"ז, דנקט כדעת הפוסקים דניטל פיטמתו הויא פסול משום הדר (ולא משום חסר). והסגולה הויא דייקא ע"י הנשים, דשינוי בשעה"כ המובא לעיל בהע' ד"ה ויסוד, שהאתרוג רומז אל 'הנוק' דז"א בת זוג ואשתו, וכתב הרש"ש הק' בנהר שלום דל"ח טו"ד, וכעי"ז ברחוה"נ ד"ז טו"ד, שנקודה הד' [המכונה ז"א שהוא הפרצוף הד' דאצילות] נתקנת ע"י התפילות והמצות שעושים האנשים, ונקודה ה' [המכונה מלכות שהיא הפרצוף ה' דאצילות] נתקנת ע"י הנשים ע"י מצות שאין הזמן גרמא ע"כ, ולזה דהנשים הויא מרכבה לבחי' הנוק' נוטלת היא הפיטמא, משא"כ האנשים שהמה מרכבה לז"א דאצי' המה נוטלים הטבעות מהלולב דאינהו הקשרים מבגדי הז"א. [וכן אפשר לבאורי גם עפ"י מש"כ לפי"ד החידושי הרי"מ, דהפיטם רומז אל לבושי הנוק', דכאמור מהמג"א דהפיטם איהו דין בהדר, וכתוב במשלי ל"א, כ"ה "עוז והדר לבושה", ושינוי בגמ' בב"ק דצ"א ע"ב 'דרכי יוחנן קרי למאני מכבדותא'].

²¹ וכידוע דהה"ק הדברי חיים היה תלמיד מובהק מהה"ק מראפשיץ זי"ע. שו"ר בס' נזר הקודש אות קכ"ג, דמנהגו של הה"ק מראפשיץ זי"ע היה להסירם לאחר הלל וקודם ההושענות.

מהלולב ונשאר מפורד, לרומז איך אנו מפוזרין ומפורדים בין העמים²³

24

²² טעם הסרת הטבעת, כדי להראות שאנחנו מפוזרים ומפורדים בין האומות

ובס' מגדיל ישועות מלכו אות נ"א עמ' ל"ט, כתב סיפר הה"צ מבארניב זצ"ל כי א"ז הה"ק מראפשיץ זי"ע כאשר הסיר את הטבעת מן הלולב ביום הו"ר, הפך את פניו מול אל העם לאמר הידעתם טעם הסרת הטבעת, כדי להראות שאנחנו מפוזרים ומפורדים בין האומות, והשי"ת ירחם עלינו וגעו כל העם בבכיה.

טעם הסרת הטבעת שאנחנו פורעים קליעת שערות הכלה קודם החופה

ושוב חזר לאמר זאת אמרתי רק לעזור אתכם את הבכי, אבל עיקר הטעם, שאנחנו פורעים קליעת שערות הכלה קודם החופה. ובסה"ק שער יששכר תשרי מאמר ישע רב אות י"ב עמ' שע"ו, כתב 'זוקני הק' מראפשיץ זי"ע - בעת שהסיר את טבעות הקשורים על הלולב, פתח פה קדשו ואמר 'לאמיר אויפלעכטין די כלה', ואז כל העם השומעים דברים נוראים כאלה יוצא מפיו בקדושה וטהרה, נפלו כולם בבכיות וזעקות גדולות והתעררות שאין לשער - כי הכלה הקדושה כנס"י כלה קרויה בנעימה, בוכית מאוד מרוב צער ומרירות הגלות המר והנמהר, וצריכין לשמח את נפשה, בפרט קודם היחודא שלים של ש"ע הבעל"ט'.

²³ טעם המנהג להסיר הקשר דייקא קודם אמירת 'תתננו'

ולפי טעם זה האחרון יובן אמאי הסירם הה"ק מצאנו זי"ע והנך הנז' דייקא קודם 'תתננו', דאזי אנו מבקשים על קיבוץ גליות, 'תשבינו על החבל ואל הנחלה - תקבצנו לבית התפילה - תביאנו לביתך ברינה וצהלה וכו'.

²⁴ מקור וביאור המנהג לק"ק דאין מסירים כלל הטבעות מהלולב

ואציוני דאולם בק"ק טשערנאביל לא נקטו הך מנהגא דהשו"ע ואין מורדים כלל הטבעות מהלולב. והנה בכה"ח (סקכ"ה) כתב על הך דינא ד'אם למודים לבא אצלו לברך על הלולב, לא יעשה בו מאומה עד הערב, כי שמא יתקלקל ע"י היתר האגודה, ולזכות לאחרים יותר עדיף, ואולי אפשר דמזה נשתלשל מנהג קודש זה, דהרב לא היה מתיר מחמת הסברא הנ"ל, דבאו לזכות לברך על לולבו, והתלמידים לא הסירו מחמת דהרב לא הסיר, ואולי גם חששו דאין דרך ארץ והוי יוהרא כההוא דא"ח סי' כ"ז סי"א. גם אפשר דהנה הונהג זה בחו"ל, והתם הו"ר הוא ספק יום ו', וא"כ לא שייכי כ"כ טעמא דהראבי"ה, ושאר טעמים הנז' (מלבד טעמא דהלבוש ראה לעיל הע' ד"ה וצ"ב), ובסוד קדושים מי יעמוד.

האם מתירין כל הטבעות או רק העליונה

וע"ד האם מסירים כל הטבעות, נחלקו בזה המנהגים, דהנה לשון הרוקח הנ"ל 'ובהו"ר מתירין איגודו למעלה', וכ"ה בשלחן שלמה שם, וביעב"ץ בסידורו שם. אך אפשר דאיתי לאפוקי אגד התחתון שעם הדסים והערבות²⁵ שאין מסירין, וכמש"כ להדיא בפמ"ג (סי' תרס"ד משב"ז סק"א) דאין להתיר זה האגד. ובמהרי"ל (שם אות ה') איתא 'והיה מתיר אגד - עד חציה', ובמנהגי וורמיישא שם הובא להסיר שני שלישים לכה"פ, ובמנהגי חת"ס שם כתב שהסיר רק הקשר העליון, וכ"נ הגרי"ז מבריסק זצ"ל, אכן סתימת הפוסקים ועמא דבר, להתיר כל הקשרים. והשתא נבא לדון לפי הטעמים שנתבארו בטעם התרת האגודה, דהנה לטעמא דהראב"ה איכא למידן בזה דכתב 'דששה ימים קשור ודומה לכף אחת, וביום השביעי מתירין אותו', וא"כ רק בהסרת כל הקשרים אינו דומה לכף כלל. אבל מאידך י"ל דהנה האגד התחתון שעם הדסים והערבות אין מתירים וכנז"ל, א"כ על כרחין דאף אי בחלק מהלולב מסיר הקשר כבר אינו דומה לכף, וא"כ לפי"ז אפשר דסגי רק בהסרת קשר העליון. וכן בטעמא דהלבוש, והב"ח, ועפי"ד שעה"כ, איכא למינדע דהא וודאי דע"י הסרת כל הקשרים מנענע בו יותר, אך מאידך אפשר דלא הצריכו כ"כ וסגי בקשר העליון. וכן לד' הטעמים דהזרע קודש יש לדון בזה. אכן אכן לפי הג' הטעמים שכתבנו בענינו (בד"ה אכן יתיר) נמצא דבעינן להסיר כל הקשרים²⁶ וכסתימת הפוסקים.

הדושה"ט וכטו"ס

ברוך הוי"ה לעולם אמן ואמן

²⁵ הנז' בסי' תרנ"א ס"א.

²⁶ ולטעם הג' שכתבנו שם דהוא משום דמתירין קשרי החתן כלה קודם החופה, אפשר ל' אמאי אין מתירין האגד שלמטה שמאגד הדסים והערבות כנ"ל מהפמ"ג, עפ"י מש"כ הנטעי גבריאלי נישואין פט"ו הע' אות י"ג, בשם האדמו"ר מצאנז קלויזענבורג זצוק"ל.